

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 1. julija 1857.

Kaj je toča, nje vzrok in kako se pred njo varovati?

A. Slana, narurni prikazek.

Kader zima hudo zareži, so okna naših prebivljivih hiš s krasnimi ledénimi zvetlicami prepete; na vejah drevés vidimo vse polno ledénih iglic; brada in lasé možakov so taki, kakor da bi jih bil sneg pobelil — te in enake prikazni imenujemo srež ali ivje, ki so takrat naj hujši, kader se po silnem mrazu k boljemu in toplejemu vremenu obračati jame.

Pa tudi spomladi in v jeseni, ja še celó tudi poleti se po visokih gorah, kader je narava že v svoji krasoti in s cvetjem prepeta, toplota tako zniža, da se v jutrih drevno listje in cvetje, kakor da bi ga bile snežene muhe obletele, kerči, premrè, potem zvène. Takrat pravimo, slana je listje in cvetje posmodila. Slana je pa dvojna, namreč jesenska in spomladanska, potem kakor nastopi ali že pozno spomladi, kakor postavim letos, ki je v več krajih ljudem na sočivji, krompirji itd. veliko škodo napravila, ali pa še zgodaj v jeseni.

B. Nasledki slane.

Tega, da vse rastline ne potrebujejo za svojo rast enake gorkote, se spomladi lahko vsak človek sam prepriča, če mu je le narava nekoliko znana; cingeljčki se prikažejo že spod snega v svojem krasnem cvetju, bezeg poganja svoje popke in perjiče, ko se oreh ali pa hrast še ne kreneta, da bi jela rasti; — mecesen poganja svoje nježno zeléne iglice, ko bukev še vedno gola medli; — ravno tako vidimo v jeseni, ko vročina ponehuje, rastline eno za drugo konec jemati; orehu odpade listje pred, kakor jablani ali hruški; astre pa in georgine lepotičijo naj dalje naše verte in cvetó, dokler jih nemila slana ne popali.

Pa ne samo življenje rastlin, ampak tudi njih posamezni deli so na odločeno mero toplote navezani; tako se ravna čas cvetja natanko po vremenu, nastopi spomladi zgodaj, toplo vreme, bo žito in drevje gotovo tudi poprej cveló in dozorelo — veliko zeliš južnih krajev, čeravno spešno rastejo, pri nas malo kadaj cvetó, tem menj pa sad donesó, kakor n. pr. smokva, mandelj in veliko drugih.

Če huda slana nastopi, popali rastline al do čistega, ali pa cvetje tako posmodí, da ne donese sadú, kar se žalibog na ajdi kaj rado pripetí, in ubogimu kmetiču naj bolji kósec kruha pojé. Potem takem potrebujejo razne rastline za svojo rast tudi razne toplote. Orehe, fižol, buče, turšico, ajdo itd. vzame srednji mraz, kateri pa sadju in drugim poljskim sadežem ne škodje. Kje vzrok rastlin te različnosti tičí, da mraz enim rastlinam bolj od drugih škoduje, ne moremo natanko povedati, in rečemo, da je tega kakor v tisuč drugih rečéh v božjim vladanji iskati, ki se v neizmernih različnostih po širokem in dolgem naznanuje.

Po raznih skušnjah, ki so se že dostikrat poterdile, zvémó, da se od mraza premerle ali pozebene rastline in živali dajo zopet oživiti, posebno ako se počasi v tisto toploto, ki je za njih življenje odločena, spravijo. Premerli ljudje in živali se morajo v merzli vodi in merzlem zraku otajati, in kakor smo že rekli, prav počasi v poprejšno gorkoto spraviti, če se hočejo spet k življenju obuditi. Po slani

premerle in ozebene rastline škropí vertnar z merzlo vodo in kolikor more, jih v senco spravi, če jih hoče zmerzline oprostiti. Če se zmerznjene stvari naglo sogrejejo, gotovo konec vzamejo.

C. Uzrok slane.

Poveršina zemlje in nji bližnji zrakosklad dobivata gorkoto po sončnih žarkih, kateri se naravnost na zemljo spuščajo in ju ogrevajo. Če dalje sonce na zemljo seje, in svoje žarke bolj navpik na njo spuša, tem veči gorkoto napravi; zato je pa tudi v južnih deželah, na Laškim in Spanjskem bolj gorko, kakor v severnih, in tudi v teh je toplejše na proti jugu visečih nadolih, kakor v unih, ki so proti izhodu in severju obrnjene.

Nasproti temu se prepričamo, da je vedno bolj merzlo, kolikor na višji gore stopamo; na visocih planinah leži sneg pozimi in poleti, in ljudje, kateri se v balonih nakviško spuščajo, pripovedujejo, da, če višje v zrak dospevajo, veči merzlo občutijo in pravijo, da je visoko podnebje strašno merzlo (naj menj 40 stopinj R.), kakoršno se v naj višjih severnih krajih Špicbergov in v Grenlandii nahaja, kjer se sonce po cele 3 mesce ne prikaže.

Poljodelstvo in kemija.

(Dalje.)

Iz tega vidimo, da je tesna zveza med rastlino in rudninskimi sestavki njenega pepéla. Kakor požirata kokoš in golob kamenčke, da imata iz česa napravljati jajčnih lupin; kakor človek nevedoma poželi v svojih jedilih solí, ki je potrebna za napravo prebavne tekočine v želodcu in žolcu; kakor pojemo v vsacem koscu kruha in mesa fosfornokislega apna, ki je potrebno za napravo kosti, terdne podlage za operanje mečjih delov našega trupla: ravno tako potrebuje rastlina posebnih rudninskih stvari, ki so ji potrebne za izobraženje njenih organov in sokov. Zavalj tega je pa odvisna rastlina od tál. Če nima perst tega v sebi, kar rastlina potrebuje, ne bo nič z njeno rastjo, ko bi bile tudi vse druge okoljsine najbolj pripravne za-njo. Če hočemo tedaj na svojem polji saditi mnogoverstne rastline, katerih vsaka potrebuje posebnih rudninskih stvari, moramo jim dovažvati persti, če jih sama nima zadosti. Gnojiti moramo tedaj.

Vsa rastlinska reja in tedaj prva naloga poljodelstva se versti krog sledečih vprašanj: Kteri so rudninski sestavki rastlin obče in vsakega plemena posebej? Ktere teh stvari je zadosti v naši zemlji in katerih ne? Od kod in v kateri podobi zamoremo dobivati z naj manjšimi stroški stvari, katerih njiva potrebuje?

Preiskavali so pepél različnih rastlin in najdlí v njih kaj različnih sestavkov. V vsacem pepélu se nahaja kalia, natrona, magnezije, kremenine kisline, žvepljene kisline, fosforne kisline in klorkalcija. Razun teh pa še kake cemperce ilovce, železnega in manganovega okisanca, ki so vendar brez pomena. Važni sestavek morskih rastlin je tudi jod.

Velikokrat so že skušali izrediti rastline v persti, ki ni imela nobenega imenovanih delov v sebi, ali pa le enega. Sadili so, postavim, krešo, ki se posebno lahko izrediti dá, v čistí žvepljeni ali v ogeljui prah v čisto kremeneno ali

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 11. julija 1857.

Nova

postava zavolj cesarskih premij ali daril,

veljavna za kronovino doljno in gornjo Avstrijo, Salcburško, Tiroljsko s Forarlbergom, Štajersko, Koroško, Krajnsko, Primorsko s Terzaškim, Ogersko, Hervaško in Slavonsko, Serbsko Vojvodino s Temeškim banatom, Česko, Moravsko, Sileško, Galicijo, Krakovsko, Bukovino in Erdelj. *)

Da bi se konjorejci po deželi spodbadali k skerbnemu verdevanju in varovanju svojih kónj in k umnemu ravnanju z njimi, sosebno pa, da bi se zredila množina dobrih kobil za pleme, s katerimi bi se dala domača reja kónj povzdigniti in zboljšati, je Njegovo c. k. apostoljsko Veličanstvo cesar z Najvišjim sklepom, danim v Milanu 27. dne januarja 1857, blagovolil za tri leta dopustiti, da se bode vsako leto 3250 cesarskih cekinov v zlatu iz državnih dnarjev dalo za premije ali darila. Zastran dobitve teh daril se dajejo s tem sledeče odločbe:

§. 1.

Darila za rejo kónj iz državnih ali cesarskih dnarjev se bodo dajale:

1. kobilam od 4. do 7. leta s čverstim sesajom žebetom, ktere so dobro rejene, zdrave in močne, in imajo lastnosti dobre kobile za pleme;

2. triletnim žebicam ali kobilicam, ki kažejo, da bodo posebno dobre za pleme, in še niso vozile (niso bile še vprežene).

§. 2.

Lastniki kobil, ki se hočejo pognati za te darila, morajo z županovim spričevalom izkazati, da je kobila, s sesavnim žebetom pripeljana, že preden se je ožrebila, njih bila, ali da je pripeljana triletna žebica od kobile, ktera je ob času ožrebljenja njih bila, in da so jo oni zredili.

§. 3.

Kobila z žebetom, ki je enkrat že dobila darilo, se sme do 7. leta še za drugo darilo predstaviti, če se v kakem poznejšem letu po obdaritvi zopet pripelje s čverstim žebetom. Kobile pa, ki so že dvakrat prejele darilo, se več ne smejo pripeljevati.

Ravno tako smejo triletno žebico, ki so prejele konjorejsko darilo, potem kakor kobile z žebetom še dvakrat darilo dobiti.

§. 4.

Mesta, kjer se bojo te darila delile, in pa število in znesek daril, ki se bodo vsako leto kobilam z žebetom in triletnim žebicam (kobilicam) dale, se bojo na koncu te postave povedale.

§. 5.

Darila se smejo prisojati samo takim kobilam, od katerih se spozná, da so darila vredne. Ktera kobila je darila vredna, to se sodi vselej z ozirom na višjo ali nižjo stopnjo konjske reje tiste okolice, kjer se premije delijo.

*) Po ukazu c. k. ministerstva notranjih oprav in c. k. armadnega nadpoveljstva od 27. aprila 1857, vzetem iz XX. dela deželnega vladnega lista za krajnsko kronovino. Vred.

Kobile, katerim se očitno vidi, da so slabo vardevane, ne smejo dobivati darila.

§. 6.

Kar se daril v kakem predstavnem mestu (štacijonu) ne razdeli, ker ni dovolj darila vrednih kobil, se ne sme prenašati ne na drugo predstavno mesto, ne na poznejšo delitev daril, marveč pripada državnemu dnarstvu nazaj.

Vendar pa je po izjemi dopušeno, da darila, ktere so za kobile z žebetom odločene, kar se jih v kakem predstavnem mestu ne razdeli, ker ni dovolj daril vredne živine, se smejo podeliti triletnim žebicam, ktere so v ravno tistem predstavnem mestu spoznanega darila vredne, če za take darila vredne triletno kobile ne bi zadosti bilo število njim namenjenih daril.

V enacij okolišinah se smejo tudi darila triletnim žebicam odločene razdeliti med kobile z žebetom pri sescu.

§. 7.

Razun Dunaja, Pešta, Pardubic, Lvova in Kološvara se imajo te darila v vseh drugih mestih vsako leto mesca avgusta (vélikega serpana) in septembra (kimovca) deliti.

Deželno poglavarstvo vsake kronovine bode po dogovoru z zadevnim žebčarijskim in dopolnitnim poveljstvom odločilo dan, kterege se bodo v vsakem predstavnem mestu delile darila.

Odločene dneve, predstavne mesta, število in znesek daril, ki se bodo razdelile, in pa tiste odločbe tega ukaza, ktere je treba vediti temu, kdor se hoče za darilo potegniti, sosebno §. 1., 2. in 3., mora politična deželna oblast vsako leto o pravem času po uredskem deželnem časniku razglasiti; tudi naj se napravi, da jih bodo vsi posamezni konjoredniki po deželi zvedili.

§. 8.

Da bi se postavljene predstavne mesta za stanovitno premenile ali pa verstenje med dvema predstavnima mestoma ukazano za vselej drugače odločilo, to sme po zadevnih nasvetih, če bi se kaj takega pozneje gledé na okolišine tega ali unega kraja pokazalo potrebno ali koristno, samo ministerstvo notranjih zadev po dogovoru z armadnim nadpoveljstvom ukazati.

Politična deželna oblast pa sme, po dogovoru za zadevnim žebčarijskim in dopolnitnim poveljstvom iz živinozdravstvenih ozirov ukazati, da se predstavne mesta začasno prelože, za kar ji ni treba popred zadobiti višjega dovoljenja, samo da to reč pozneje naznani. (Kon. sl.)

Kaj je slana, nje vzrok in kako se je obvarovati? *)

C. Vzrok slane.

(Dalje.)

Vsaka sogreta stvar puhti iz sebe toploto naravnost in v žarkih tako kakor sonce svoje žarke razpušlja iz sebe;

*) V 52. listu v nadpisu tega sestavka prosimo namesto „toča“ popraviti slana. Vred.

to vidimo pri vsakem ognji, to vidimo pri vsaki peči, ktera se počasi popolnoma shladí. Ako hočemo toplo stvar razhlajenja obvarovati, jo odenemo s kako rečjo, ktera gorkoto le nerada in počasi skozi spuša, da toplotni žarki ne morejo prehitro zbežati; če kak cegel ali reno zavijemo v cunj, bota dalje gorka ostala kakor če ju ne ovijemo.

Če je zrak čist, ne overa tega žarkom podobnega puhtenja toplote nobena stvar; če pa ti toplotni žarki puhtijo v kako terdo stvar, jo sogrejejo, in zgodi se pri tem, da en del toplotnih žarkov po lastnosti te terde stvari, v ktero zadenejo, ali naravnost nazaj pade ali pa krivo (vegasto). Če tedaj toplo stvar pokrijemo z dilami, se bo bolj počasi razhladila, kakor če bi ne bila pokrita bila.

Te vsakdanje skušnje, ktere so vsakemu znane, nam prav dobro razjasnujejo slano.

Če se je po dežji ali po snegu v visokih gorah zemlja in potem takem tudi zrak že precej razhladil kakor se zgodi to v jeseni in spomladi, in če so dolge noči prav jasne, tedaj iz take sedaj že malo tople zemlje gorkota celo noč puhti v merzlo podnebje, in zemlja in vse rastline na nji prihajajo čedalje merzlejše, tako, da ob sončnem izhodu morajo najbolj merzle postati. Po tem takem rōsa, ktera iz zraka na-nje pada in je drugikrat v podobi vodenih kapljic rastline ohladila in okrepčala, sedaj zmerzne in v podobi ledú ali snežink na oterpnjenem perji in cvetji leži — in to je slana.

Če pa v taki noči, ko se po navadnih skušnjah drugo jutro slane bojimo, oblačno vreme nastopi, pa ne pride slana, zato, ker iz zemlje v podnebje puhtea gorkota zadene na oblake, — in sedaj se zgodi, da en del te gorkote razgreje oblake, en del gorkote pa pade nazaj na zemljo. V takih okoljshinah se tedaj ne zemlja ne zrak pod to odejo oblakov ponoči ne moreta do zmerzline razhladiti. Iz ravno tega vzroka ne vidimo slane pod košatim drevjem, pa tudi pod mizo ne, ktera je pod prostim nebom stala. Vsaka odeja tedaj, če je tudi tako tanka kakor oblak, odverne slano.

Tudi takrat, če je nebo jasno kot ribje okó, ne bo slane, kadar veter piše in tako presilno razhlajanje zemlje ubrani.

Če se je zemlja popred kakorkoli zlo razhladila, potem pa se zvedri in je noč jasna in brez vetra — takrat je slana gotova. Če v taki noči pogledamo na gorkomer (termometer), bomo vidilo, da o polnoči ne bo kazal več kot 6 stopinj gorkote, in po polnoči bo gorkomer še manj gorkote kazal. Gorkomer nam gotovše kot vsaka druga reč naznauje slano, le pod prostim nebom (ne pod streho) na kakem kolu ga moramo obešenega imeti.

Pa tudi slana ni vselej enako škodljiva. Če so bile rastline od večerne rose ali od dežja mokre, škoduje slana malo; če pred sončnim izhodom pade megla in ostane delj časa po sončnem izhodu, se ni škode bati, pa tudi tam ne škoduje, kjer je senca od kakega gojzda ob sončnem izhodu, ker v vseh teh okoljshinah se zmerzljene rastline počasi razgrejejo, za zmerzljene rastline in živali pa je nevarnost le takrat največja, kadar se naglo sogrejejo.

(Dalje sledí.)

Jagode — zdravilo.

(Rudeče jagode — Erdbeeren — kot čudadelno zdravilo za mnogotere bolezni) hvali tudi francozki zdravniški časnik „Journal de Medecine et chirurgie“. Hvala ta se ujema s tem, kar je pisal pisavec Linne-ovega življenja od zdravilne moči rudečih jagod. Linné (visokoučeni mož, kteri je nam prvi vredil vse rastline, ktere je Bog vstvaril) je bolehal za protinom (putiko, Gicht); posebno mesca rožnika leta 1750 ga je tergalo po kostéh tako hudo, da ni skor ničesa vžil; dajo mu jagod, ktere je rad snedel; kmali potem je zaspal tako sladko, da že več mescov ne tako dobro. Na to si je dal spet skledico

jagod prinesiti, in celo noč je mirno spal. Drugo jutro je mogel že vstati, in od dné do dné mu je bolj odlegalo, da se je nazadnje popolnoma ozdravil. Tri leta potem ga je bolezen še včasih opominjala, pa vselej jo je pregnal z jagodami, — zadnjih 20 let njegovega življenja pa se putika nikoli več ni oglasila.

Jezikoslovne drobtinice.

Zakaj pišem Štirsko namesto Štajersko?

Naš domači zgodovinoslovec Muchar piše: „Alles steirische Land von der Salm und untern Mur an bis zu den Zinnen der nordwestlichen Felsengebirge, welche heut zu Tage noch das Steirerland von Oesterreich ob der Enns und von Salzburg scheiden, gehörte zur zweiten oder zur oberea Karantanermark. Sie trug fast durch hundert Jahre die alleinige Benennung Karantauermark, bis sie in die Hand der Grafen von Traungau gekommen ist (Jahr 1055). Diese nannten sich von ihrer Hauptburg Stir, Stire, Styre, Steier am Zusammenflusse der Steier mit der Enns „Grafen von der Styre“, von der Steyer“; von woher dann die Bezeichnung „Markgrafschaft von der Styre, von der Steier, von Steier zuerst und seit dem Jahre 1056 auf die obere, und seit 1148 auf die untere Mark übergegangen und das ganze Land der nunmehr vereinigten Marken das Land von der Styre, von Steyer (Jahr 1225), das Land Stir, Stirlant, Stireland, Steyer, Steyer-Marich, die Steiermark genannt worden ist“. (Muchar Geschichte der Steiermark II., 13).

Poznamljevanje Stir, Stire, Styre, Stirlant, Stireland je toraj stariše in izvirniše kakor Steyer, Steier, in Muchar o starosti tega poznamljevanja ravno na omenjenem mestu piše: „Wie uralt diese Benennung sei, bewährt der Name des Ortes: Styriate in der Gegend des Pyraberges und des Flusses Steier auf der Peutingerischen Strassenkarte.“

Ime toraj sega že v rimske čase, in ako se mi moje terdenja dajo veljati, da so Norjani bili Slovenci, je tedaj ime slovensko. Grad grofov trangavskih je brez dvombe dobil svoje ime po reki Stiri, ker je gotovo reka prej tekla, kakor je grad stal. Rek z imenom Stira, Stir imamo več po slovanskem svetu, tako Stira reka v Serbii, Styr reka na Poljskem, in sam ostroumni Šafařík (Abkunft der Slawen str. 176) piše: — „Steier ist aus dem slowenischen stir, štira, wie Weichsel aus Wisla *), Leipa aus Lipa, Neisse aus Nisa, Feistritz aus Bistrica gemacht; unmöglich hätte der Deutsche selbst sein Wort Stier in Steier verdrehen können“. In zares, ker še dandanašnji govori Stier, ne pa Steier, kadar bika poznamlja.

Sthira pomenjuje izvirno močen, fest, stark, iz korenike sthâ, lat. sta, grško στα, slov. sta-ti. Poznamljevanje za razumek močen je prenešeno na močno žival; zato v sansk. sthira, sthura, stark, gross, in pa: Stier, taurus, primeri starovisokonemško: stiur, „magnus, crassus“, in gotiško: stiur, „taurus“, dalje sansk. uru, gross, in nemško: ûr, Auerochs, (Pott „Etymol. Forsch.“ I., 221 Graff „Sprachschatz“ vox ûr), sansk. mahiṣa „Büffel“ od maha „gross“, velik.

Ime reke Štira toraj mora izraziti močno, silno, pa tudi to kar imena rek Turja od tûr, taurus. Ime bika so stari narodi radi pridevali rekam in rečnim bogovom napravili bikove rogove in sicer, kakor učeni Piper prav tolmači, pisavši: Was die gehörnten Flussgötter betrifft, so ist nach dem alten dieser Schmuck des Hauptes hergenommen entweder von dem Gebrüll des Wassers

*) Visla je digam. oblika izvirne — Isla od is, kar v prana-rečjih pomenjuje vodo, primeri: kymriško: isque, irsko: isge, holandsko: is voda, galsko: es, ladja, madžarsk. vis, finsko vesi. Iz is so imena rek: Iser, Ister itd.

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 15. julija 1857.

Nova

postava zavolj ces. konjskih premij ali daril.

(Konec).

§. 9.

Ali so pripeljane kobile z žebetom in pa triletne žebice vredne darila, in katerim izmed njih gre dati darilo, to sodi posebna komisija, ktera dela svoje razsodbe po večini glasov vseh pričujočih komisijnih udov. Pri enakem številu glasov odločuje srečka (loz).

§. 10.

Ta komisija, sestavljena iz mož vojaškega in nevojaškega stanu, obstoji:

1. od strani nevojaškega ali civilnega stanú: 1) iz kresijskega glavarja zadevnega predstavnega mesta ali njegovega namestnika, in v kronovinah, ktere niso razdeljene v kresije, iz političnega uradnika, kterega odloči deželni poglavar, 2) iz nevojaškega živino-zdravnika 3) in iz dveh zvedenih zaupnih mož, ktera izbera deželni poglavar; — 2. od strani vojaštva: 1) iz generala ali štabnega oficirja konjice, kterega odloči armadno nadpoveljstvo, 2) iz odbranca zadevnega žebčarijskega in remontnega poveljstva in 3) njegovega živino-zdravnika.

§. 11.

Komisija mora vse kobile, kar jih je za predstavo pripeljanih, natanko pregledati in najpred odločiti: ktere njih so darila vredne, in potem še razsoditi, ktere teh živinčet, ki so po pregledu darila vredne, dobé darila za razdelitev namenjene in sicer ktero živinče dobí prvo, ktero nižje darilo.

Ni dopušeno deliti eno darilo med dvoje ali več darila vrednih živinčet.

§. 12.

Politični komisar bode prisojene darila lastnikom obdarjenih žival v pričo vse komisije in vseh tistih, kteri so pripeljali kako živinče, precí v gotovini odrajtal in od njega vzel pismeno poterjilo, da je prejel darilo.

Ob enem se bojo očitno prebrale imena tistih gospodarjev, kteri so pripeljali darila vredne kobile, pa niso mogli dobiti daril, ker jih je premalo.

Ta izid razdelitve daril in število pripeljanih kobil se mora v vsaki kronovini razglasiti po uradskem deželnem časniku.

§. 13.

Politični komisar mora zastran delitve daril in njenega izida napraviti zapisnik, kterega podpišejo vsi udje komisije, in poslati ga deželnemu poglavarju.

Deželni poglavar bo vsako leto po dokončani delitvi daril v vseh predstavnih mestih zadevne kronovine ali upravne okolije zbrane zapisnike predložil ministerstvu notranjih opravil, ktero jih podá armadnemu nadpoveljstvu.

Kazalo daril, ki se bojo za konjsko rejo vsako leto delile.

Za vse dežele našega cesarstva so določene mesta (štacijoni), kjer se bojo te darila (3250 cekinov) delile. V „Novice“ ne moremo vseh vzeti, tedaj imenujemo le nektere.

Za Štajarsko je določenih 136 cekinov za 16 premij, ktere se bojo za zgornje Štajarsko versteč eno leto v Gradcu, drugo v Hartbergu, — za spodnje Štajarsko pa eno leto v Marburgu, drugo v Celji delile in sicer povsod eni kobilí s sesavnim žebetom 20 cekinov, trem pa po 6 cek., potem eni triletni žebici 12 cek., trem pa po 6 cek.

Za Koroško je določenih 100 cekinov za 14 premij, ktere se bojo versteč delile eno leto v Celovcu, drugo v Volfsbergu, eno leto v Belaku, drugo pa v Sachsenburgu, in sicer povsod eni kobilí s sesavnim žebetom 15 cek., trem pa po 5 cek., eni triletni žebici 10 cek., dvema pa po 5 cek.

Za Krajnsko je določeno 50 cekinov za 7 premij, ktere se bojo versteč delile eno leto v Kranji, drugo pa v Mokronogu ali Postojni, in sicer povsod eni kobilí s sesavnim žebetom 15 cekinov, trem pa po 5 cek., eni triletni žebici po 10 cek., dvema pa po 5 cek.

Ravno toliko in takih premij kakor na Krajnskem je določeno za Teržaško in Gorško (50 cekinov za 7 premij), ktere se bojo versteč eno leto v Gorici, drug pa v Paznu delile v tistem številu kakor na Krajnskem.

Za Horvaško in Slavonsko je določeno 110 cekinov za 16 premij, ktere se bojo versteč delile eno leto v Zagrebu, drugo v Čakovcu, eno v Oseku, drugo v Rumi in sicer povsod eni kobilí s sesavnim žebetom po 15 cekinov, trem po 5 cek., eni triletni žebici po 10 cek., trem pa po 5 cek.

Kaj je slana, nje vzrok in kako se je obvarovati?

D. Kako odverniti slano.

(Dalje in konec.)

Slišali smo, da se odverne slana, če tudi le od daleč pokrijemo zemljo, da ne more vsa gorkota iz nje izpuhtiti; pa tudi od druge strani pomaga to pokrivalo, ker pod senco njegovo zmerznjeni sadeži se le počasi odtajajo. Vertnarji to dobro vedó, zato pokrijejo s štorijami zid, ob katerem imajo breskve, marelice ali terte, ali kar je še lože storiti, napravijo nad zidom kakoršno koli streho.

Se vé, da s strehami kmetovavec ne more varovati svojega polja. Že gori smo rekli, da oblačno nebo odverne slano, in da že sama megla je zadosti, da se sadeži prehitro ne razhlade.

Ker so ljudje vidili, da podnebna megla odverne slano, jim je ta tako rekoč s perstom pokazala, naj napravijo na kakošno drugo vižo meglo. To pa se dá lahko sto-

riti, ako se iz smrečja ali kake druge vlažne šare upravi veliko dima, kateri se že nekoliko ur pred sončnim izhodom vleže čez zemljo. V starih časih so to že vedili in to „slani kuriti“ imenovali.

Že ko so Španjci Ameriko najdli, so vidili, da so Indijani v Meksiki z dimom slano odvrčali od turšice. V lavantiški dolini na Koroškem se od nekdanje veje spomniti, da so na polji kurili, kadar so se slane bali, in da je v poprejšnjih letih ta kurjava prav pametno vredjena bila. Tudi v Lungavi, neki dolini na Salcburškem, kurijo slani že od nekdanj, in sicer 8 do 9krat na leto.

Malo gospodarjev je, da bi ne vedili, da je dim dober zoper slano, in vendar kako je to, da se tega pomočka v tako malo krajih poslužujejo? Kaj je morebiti slana tako redka prikazen? Ali se v goratih krajih Tirolskega, Koroškega, Krajskega, Štajarskega in Salcburškega, na Ogerskem, Erdeljskem in v Galiciji poleg tatranskih gorá, in tudi na Českem in Marskem ne sliši vsako leto spomladi in v jeseni dostikrat od slane? Ali pa je morebiti škoda tako majhna, da se ne splača, da bi se zoper slano kaj počelo? Menimo da ne, ako se spomnimo, kako zelo tožijo ljudje na Koroškem, Krajskem in Štajarskem, kadar jim slana turšico ali ajdo posmodí.

Če v dnarji prerajtamo škodo, ki jo toča prizadene leto in dan, lahko rečemo, da pol milijona ni preveč v našem carstvu.

Zoper ogenj, točo, živinsko kugo se zavarjujejo gospodarji pri asekuracijah, ktere jim povračujejo škodo. Res je, da se na to vižo polajšujejo zavorovanim ljudém nadloge, — al škoda ostane škoda — pri vsem tem: kar je pogorelo, je pepél, — kar je toča razbila, je slo pod zlo, — kar je živine kuga vzela, jo je konjederec zakopal.

Drugače pa je, ako se slana, za katero ni nobene asekuracije, z dimom odverne, ker se tako ohrani vse kar je na polji in nič ne gré v škodo.

Če pa je dim tako gotov pomoček zoper slano, zakaj vendar se ta pomoč tako malo rabi?

Zato, ker en sam gospodar, če bi še tak kres zakuril na svojem polji, si ne more pomagati; majhna sapa že odnese dim, in vès trud njegov je zastonj. Le če se vsi gospodarji velike okolice zedinijo in če se kuri po dani postavi, kateri se noben gospodar odtegniti ne smé in ne more, le takrat zamore kurjava zoper slano gotovo pomagati. V Lungavski dolini je 115 dobro zakurjenih ognjev že večkrat obvarovalo 199 oralov polja. Naj manj se 3 veliki ognji rajtajo na oral zemlje. Napravljajo pa take ognje tako, da naredé germade iz suhljadi (suhega šibja), polén in žaganja, čez ktere stelje in gnoja ali pa plevéla in take šare namečejo. Vse to, kadar se je slane bati, zvečer navozijo na določene mesta. Čuvaj naznani z možnarji ali pa mežnar v zvoniku pozvoní, kadar je čas vse ognje zažgati. Kdor ne stori tega, zapade kazni.

Vse to in še več drugega zapopada posebna postava, ktera je v takih krajih navadna, kjer na to vižo skerbni gospodarji odvrčajo slano.

Povedali smo našim kmetovavcem to ravnanje, da véjo, kako je ta reč sém ter tje po svetu; morebiti jo bojo prevdarili in se kadaj tudi združili in kreše žgali zoper slano.

Ljudsko šolstvo na Krajskem.

Spisal A. Praprotnik.

Vsakega pravega domorodca mora priserčno veseliti, ako sliši, kako lepo se je začelo razcvetati in razvijati ljudsko šolstvo po vseh krajih naše mile domovine. Ljube Novice! vé že od mladih nog za ljudsko šolstvo toliko unete, povejte in razglasite svojim zvestim bravcom, kako neutrudeno si prizadevajo za povzdigo šol ne le samo duhovske, šolske in deželske gosposke, temuč tudi posamezne občine (soseske), ktere večidel iz lastnih nagibov napravljajo in

popravljajo svoje šole, in kako lepo zboljšujejo učiteljske dohodke in stavijo šolske poslopja. Zares čuda veliko se je zgodilo zastran šolstva v poslednjih šestih letih!

V okraji ljubljanske okolice so se ustanovile nove šole na Dobrovi z ličnim poslopjem in z 306 gold. 11 kr. učnikovih dohodkov; na Brezovici s krasnim poslopjem, ki je veljalo blizo 3000 gld. in z 300 gld. 45 kr. učnikovih dohodkov; v Preski z 203 gold. 25 kr. učnikovih dohodkov. V Šmarji so zboljšali učnikove dohodke od 113 gold. 30 kr. na 210 gold. 36³/₄ kraje.

V škofjeloškem okraji so dobili učniki fantiške poglavne šole v Loki vsaki treh po 150 gold., podučnik pa 100 gold. letnega poboljška; tudi katehetu se je priverglo 50 gold. Dalje se je ustanovilo za službo na Trati 298 gold. 1¹/₄ kr. učnikovih dohodkov. V Selcah so se zboljšali učnikovi dohodki od 84 gold. 24²/₄ kr. na 250 gold. Za šolsko službo v Sorici se je še pridobilo 79 gold., in zraven so ji še dosluženi fajmošter gosp. Janez Mulaj sporočili neko narodsko posojilno pismo z 450 gold. V Poljanah bo učenik namesto dozdanjih 119 gold. dobival 300 gold.

Posebno marljivo so se osnovala nove šole v Krajskem okraji. V Predasliji se je iz čisto domačih virov izgotovilo 245 gold. 20²/₄ kr. učnikovih dohodkov; ravno tako tudi v Naklem z 224 gold. 22 kr. in v Podbrezji z 147 gold. 48 kr. učnikovih dohodkov. Zboljšale ste se šolske službe v Šmartnem pri Kranji od 108 gold. 50 kr. na 200 gold., in v Predvoru od 112 gold. 14³/₄ kr. na 207 gold. V Cerkljah se je za novega šolskega podučnika ustanovilo 150 gold. letnih dohodkov.

V radoljskem okraji se je že veliko lepega storilo za povzdigo ljudskih šol. Ustanovilo se jih je šest z naslednjimi učnikovimi dohodki: v Ljubnem z 163 gold. 49³/₄ kr., na Koroški Beli z 202 gold. 4³/₄ kr., v Gorjah z 300 gold., na Bohinjski Beli z 187 gold. 4³/₄ kr., v Breznici z 290 gold. in v Bohinjski Bistrici z 156 gold. 32 kr., kjer so tudi postavili novo prostorno šolsko poslopje z blizo 2200 gold. — Dalje so uravnali in poboljšali učnikove dohodke v Mošnjah od 161 gold. 36 kr. na 200 gold., v Kropi od 199 gold. 26 kr. na 226 gold. 6 kr., v Kamni Gorici od 148 gold. 27 kr. na 250 gold. v Begnah od 118 gold. 36 kr. na 250 gold., in podučnikove dohodke v Gradu od 101 gold. 24 kr. na 171 gold. 24 kr. Na Bohinjski Beli so prezidali poprejšnjo cerkvenikovo hišo in jo izveršili v primerno šolsko poslopje.

V krajskogorskem okraji se je ustanovila nova šola na Dojem z 205 gold. 16 kr. učnikovih dohodkov. Zboljšali so učnikove dohodke v Krajski Gori za 129 gold., v Ratecah za 24 gold. 40 kr., in na Jesenicah od 140 gold. 54 kr. na 250 gold.

V terziškem okraji so v Križah pri Terziču utemelili za ondotnega učenika 300 gold. letnih dohodkov.

Ravno tako veselo napreduje šolstvo v kamniškem okraji. Mestna srenja v Kamniku je popravila svojo dekliško šolo. Popred je bila tū le ena sama učenica z 130 gold. dohodkov, zdaj pa ste se ustanovile dve službi s 300 in z 200 gold. letnih dohodkov. Tudi v Mengišu se je napravila nova podučnikova služba z 150 gold. dohodkov. Zraven tega so se še tudi izgotovili učnikovi dohodki za nove šole v spodnjem in v zgornjem Tuhinji, v Goričici in v Tujnicah. Tudi so se osnovala nove šole v Komendu, v Vodica in v Čemšeniku vsaka z 200 gold. učnikovih dohodkov.

V berdškem okraji so se osnovala tri nove šole, in sicer na Berdu pri Podpeči z 201 gold. 59²/₄ kr., v Krašni z 200 gold. in v Blogovici z 199 gold. 56 kr. učnikovih dohodkov. V Dobu so zboljšali učnikove dohodke od 132 gold. 38 kr. na 277 gold. 20²/₄ kr. in v Dolu so sozidali novo šolsko poslopje z blizo 3500 gold.

(Dalje sledí.)